

Zbirka koja je pred nama prva je takve vrste objavljena na njemačkom jeziku. Budući da je teško dobiti jedinstvenu sliku o tom narodu koji živi geografski razjedinjen na području Turske, Irana, Iraka, Sirije i Sovjetske Armenije, valjalo bi odmah na početku reći kako je ova zbirka nastala. Zbog nemogućnosti terenskog istraživanja na području matične zemlje o kojoj je riječ, autorica je knjige Ch. Wentzel započela svoj rad po velikim bibliotekama sakupljajući sve materijale koji su se odnosili na Kurde. Uspostavila je kontakte sa stručnjacima koji su ranije sakupljali građu među Kurdima, a surađivala je i s Kurdima koji u inozemstvu djeluju kao pisci, studenti ili radnici.

Osvrnimo se samo ukratko na kurdsku povijest. Riječ je o starom ratničkom narodu, poznatom još iz Kurana i Starog zavjeta, koji u religioznom smislu pripada islamskoj sekti sunita. Jezik, iako jedinstven, tijekom vremena izlučio je tri glavna literarna dijalekta — zavisno o državi koju Kurdi nastanjuju — u Turskoj kurmandži, u Iraku suleimani i gurani u Iranu. Iako je Kurdistan, »obitavalište Kurda«, područje koje je u kulturnom smislu jedinstveno, zajedničku državu nisu uspjeli osnovati. Faktori kao što su jezik, domovinski osjećaj i književna tradicija nisu bili dovoljno jaki za taj poduhvat. Kako su se vanjski utjecaji smjenjivali, tako su i Kurdi preuzimali različite kulturne tekovine. Primjerice, uzmimo pismo koje među Kurdima može biti arapsko, ćirilsko ili latiničko, pa je i to razlog više vrlo ograničenim mogućnostima sakupljanja i objavljivanja kurdskih predaja. U Turskoj je to gotovo nemoguće, a i u ostalim državama krajnje teško; kurdski su pjesnici mnogo više pisali na turskom, arapskom ili perzijskom nego na vlastitom jeziku. Osobita se nadarenost Kurda ogleda na području lirike.

Folklorna se književnost, međutim, uvijek širila usmeno. Kao zapisivači veliku su zaslugu stekli Armenci koji su od davnih vremena živjeli

zajedno s Kurdima i bilježili bajke i pjesme njihovih pastira. Danas upravo, zahvaljujući njihovoj trudu, možemo popuniti mnoge praznine koje nastaju pri proučavanju kurdske književnosti.

Najpoznatiji je kurdski ep **Mam u Zin** Ahmed i-Chanija i ep **Mame Alan** koji još i danas u obliku bajke ili novele izvode putujući pjevači.

Od pripovijednih vrsta zastupljene su bajke i šaljive priče iz kojih progovara kurdski smisao za humor (br. 32, 33, 42). Čini se da su najomiljenije ipak životinjske priče. To nije slučajno ako se sjetimo kurdske situacije gdje je život usko povezan s tlačenjem i cenzurom. Napredne misli tako svoj izričaj dobivaju preko životinjskih likova. U pričama se često opisuju kurdske vrline, snalažljivost, gostoljubivost (br. 31), lukavost i ponos.

U pričama nailazimo i na motive koji su izvana utjecali na kurdsku književnost (priče iz **1001 noći**, indijska **Šukasaptati** — 70 papiginih priča), ali vjerojatno preko svojih turskih ili perzijskih verzija (br. 8, 13, 22). Nije im nepoznat ni motiv o mačku u čizmama (br. 46) koji smo upoznali preko bajki grčkog otočnog svijeta. I ovoj, kao i ostalim knjigama ove edicije, pripojen je sav nužni znanstveni aparat, a katalogizaciju tipova i motiva načinio je kao i obično Kurt Ranke.

Snježana Zorić

Südsee Märchen, Gesammelt und herausgegeben von **Paul Hambruch**, Die Märchen der Weltliteratur Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf—Köln 1979, 285 str.

Južnomorsko područje, koje geografski okuplja tri skupine otoka — Polineziju, Mikroneziju i Melaneziju, nije jedinstveno ni etnički ni kulturno. Tijekom nekoliko stoljeća bili su ti otoci poprište na kojemu su se smjenjivale vlasti mnogih evropskih kolonizatora.

Paul Hambruch, autor i sakupljač ove zbirke, uvidjevši neumitnost kulturnog loma toga kraja pri njegovu susretu s Evropljanima, pokušao je barem djelomično zaustaviti brzo nestajanje starosjedilačkih predaja i bajki. Vođen nastojanjem oko njihova sakupljanja i bilježenja u svojoj se metodi nastojao distancirati od pripisivanja vrijednosnih sudova o sadržaju, uviđajući pogrešku svojih prethodnika, ne smatrajući te predaje ni primitivnima, a ni mnogo bliskima evropskim, shvaćajući ih naprosto drugačijima.

Dovoljan je već onaj gubitak koji nastaje pri prevođenju, a kamoli tek pri pokušaju njihova smještanja u kontekst izvan njihova vlastitog. Oboružan takvom idejom vodiljom, otputio se Hambruch među starosjedioce koji nisu otvoreni ni povjerljivi spram bijelog čovjeka. Mnoge nepravde koje im je nanio zrcale se u pričama (br. 13, **O porijeklu bijelih**), iako istovremeno postoji želja za međusobnom identifikacijom, pa makar ona bila samo u zajedničkom porijeklu. Tako Napoleon postaje u priči br. 23 čovjekom iz Tonge.

Osim zatvorenosti, nevolja je i ta što mnogi ne umiju pripovijedati, iako je iskustvo pokazalo da gotovo svi poznaju okosnicu priče. Oni temeljitiji čak bi provjeravali svoje priče kod starih žena koje se smatraju čuvaricama tradicije, a koje bijelima gotovo i nisu pristupačne. Svoje znanje one predaju mlađim djevojčicama i upućuju ih u tajne pripovijedanja da bi ih kad dođe vrijeme mogle odmijeniti. Sadržaj koji se prenosi čvrsto je određen i takav se generacijama čuva. Usmena je predaja osobenost toga kraja, a njezina opstojnost kao da je izvan vremena.

Raznolikost bajki i njihovih likova potječe iz starosjedilačkog načina života. U uskoj vezi s prirodom čovjek, životinje i biljke susreću se kao ravnopravna bića. Svoj unutrašnji život starosjedilac će rado projicirati na okolinu — nebo, zvijezde, o čemu rječito govori naziv jednog

od najopasnijih novogvinejskih plemena imenom Tau u značenju »suza zvijezda«. Jedino živa i djelatna imaginacija u mogućnosti je da stvori takav svijet, a utisci iz prirode starosjediocu su jedini povjerljivi učitelji. Snolike i zrcalne duševne slike za starosjedioce toliko su zbiljske koliko i on sam, koliko i njegovo vlastito tijelo (br. 35) neodvojivo od njegova djelovanja i opstanka (br. 61).

Koliko se puta, spominje Hambruch, njegov trijezni kritički razum spotakao pri susretu s tim bajkama ne mogavši slijediti »mnogo ljepše putove labirinta starosjedilačkih predodžbi«.

Iako se na prvi pogled ne pokazuje mnogo zajedničkog između ovih bajki i nama poznatih unutar evropskoga kulturnog kruga, Hambruch naslućuje mogućnosti njihova zajedništva, ali ih prepušta budućim istraživačima na otkrivanje.

Vrijedna su spomena Hambruchova izvješća o teškoćama sakupljanja. Starosjedioce valja miriti bombonima, duhanom i novcem te pažljivo slušati ne postavljajući nikakva potpitanja. Svi se zapisi moraju pomno provjeravati kod onih spremnijih na razgovor, a ne možda tako vještih kazivača. Osim toga valja biti spreman i na moguće laži koje će starosjedilac također pokušati proturiti. Pažljivost pri slušanju starosjediocu ulijeva povjerenje, njemu nisu potrebna nikakva odobravanja ni bodrenja. On priča naširoko ulazeći u detalje pri stvarima koje se njemu čine bitnima, iako to one možda i nisu. Način pripovijedanja je jednostavan, bezahitjevan i više-manje neumjetnički, a jezik se priklanja pripovijedanju u slikama.

U zbirci su priče podijeljene u tri skupine prema geografskim područjima s kojih priče potječu, a redosljed im je određen stilski — od primitivnijih pripovijedaka do gotovo novelističkih djela sakupljenih među Polinežanima (br. 62, Hine moa i Tutaneikai).

Uz Hambruchove bilješke na kraju zbirke i pogovor Barbare Scheer nalazi se literatura s djelima i studijama o tom kraju, a razvrstavanje tipova prema Aarneu i Thompsonu uradio je Kurt Ranke.

Snežana Zorić

K. Arājs, A. Medne, Latviešu pasaku tipu rādītājs (= Ukazatel' tipov latyšskih narodnyh skazok = The Types of the Latvian Folktales), Latvias PSR Zinātņu akadēmija, izd. »Zinātne« Rīga, 1977, 528 str.

Kao podloga za ovaj katalog latvijskih narodnih pripovijedaka posuzio je dijelom tiskani a dijelom rukopisni katalog A. Medne, što ga je K. Arājs ponovno redigirao, dopunio novom građom i razvrstao prema Aarne-Thompsonovu katalogu iz 1961.

U ovaj katalog uvrštena je građa temeljne objavljene zbirke latvijskih narodnih pripovijedaka u redakciji P. Šmita i građa rukopisnog fonda Folklornog odjeljenja Instituta za jezik i književnost Latvijske SSR, gdje je arhivirano 67.365 pripovijedaka i šaljivih priča.

Pripovijetke su razvrstane po Aarne-Thompsonu s formulacijama sižeâ prilagođenima latvijskoj građi. Sižeâ koji se od Aarne-Thompsonovih tipova razlikuju, ili ih ondje nema, vidljivo su obilježeni.

Katalog sadrži, uz osnovni latvijski tekst, potpune prijevode predgovora i opisâ pripovjedačkih tipova (bez nabiranja varijanata) na ruskom i engleskom jeziku, pa je prema tome veoma dobro opremljen za međunarodnu uporabu.

Maja-Bošković Stulli

Gerhard Schweizer, Bauernroman und Faschismus. Zur Ideologiekritik einer literarischen Gattung. Tübinger Vereinigung für Volkskunde. E. V. Schloss, Tübingen 1976, 42. Band, 337 str.

Izvršna studija Gerharda Schweizera koja je, kako se u naslovu određuje, ideologijska kritika književnog žanra seoskog romana, pokazuje veoma uvjerljivo, anakizama djela Wilhelma von Polenza, Knuta Hamsuna, Karla Heinricha Waggerla i Konrada Bestea, proces nastajanja i transformiranja književne hrane s masovnom čitateljskom publikom u duhovnu municiju koju je fašizam upotrijebio kao propagandno sredstvo i uporište nacionalsocijalističke ideologije.

Značajno je i posve opravdano, s obzirom na pozicije s kojih polazi Gerhard Schweizer, da se u izboru spomenutih autora ne dovode u pitanje razlike u eventualnoj književnoj vrijednosti njihovih djela. Primjedba se odnosi na književno djelo Knuta Hamsuna koje može u nekih čitatelja izazvati i zabunu kad je u pitanju ideologijska kritika jer je autor za »književno vrijedno« svoje djelo postao dobitnik Nobelove nagrade. Hamsun je pružio podršku fašizmu što je, sve do danas, izazivalo pokušaje da se djelo odvoji od autorove životne greške. Upravo na primjeru djela i životnog puta Knuta Hamsuna pokazuje se kako realizacija određene književne vizije, koja nikada nije samo književna, nego i duboko društvena, ideološka, povijesna, dovodi njena autora logičnom crtom do idejne podrške fašizma. Zasluga studije **Bauernroman und Faschismus** upravo leži u analizi dublje logike životnih, povijesnih manifestacija s kraja 19. stoljeća i dvadesetih godina 20. stoljeća. Iako su u pitanju autori čija su nam djela, osim Hamsunova, nepoznata, vrijednost je studije da sve ono što obuhvaća čini ne samo vrijednim pažnje čitanja nego i prevođenja. Prijevod bi široj kulturnoj javnosti pokazao posljedice koje izrastaju iz opozicije gradske civilizacije i ideologije seoskog života. Dakako, u